

HAZIRLANMAKTA OLAN İDARİ USÛL KANUNU AÇISINDAN DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNDE ŞEFFAFLAŞMA VE BİREYE TANINAN HAKLAR

Prof. Dr. Zehra ODYAKMAZ*

I. GİRİŞ

Anayasamızın 2. maddesine göre Türkiye Cumhuriyeti bir "hukuk devleti" dir. Bir devletin hukuk devleti olabilmesi bazı unsurların varlığına bağlıdır. Bu unsurlar arasında; kuvvetler ayrılığı, temel hakların güvence altına alınması, yargı bağımsızlığı ve hakimlik teminatı, idarenin kanuniliği, yasamanın yargısal denetimi, idarenin yargısal denetimi, devletin malî sorumluluğu ve demokratik rejim sayılmaktadır.

Konumuz bakımından hukuk devletinin unsurlarından demokrasi, ayrı bir önem taşır. Çünkü hukuk devleti kavramı; içeriği, sonuçları ve en azından idare ile birey arasındaki ilişkiler itibarıyla demokratik ilkeler içinde değerlendirilmektedir.

Türkiye'de hukuk devletinin tam anlamıyla gerçekleştirilebilmesi bazı sorunların çözülmesini gerektirmektedir. Bunun için de çözüm önerilerine ihtiyaç vardır. Bir süreden beri üzerinde ısrarla durulan çözüm önerilerinden biri Türkiye'nin bir "İdarî Usûl Kanunu" na kavuşturulmasıdır. Gerçekten de halen hazırlanmakta olan İdarî Usûl Kanunu, bu alandaki boşluğu dolduracak ve demokratikleşme sürecinde şeffaflaşmaya ve bireye tanınan hakları sağlamaya yönelik çözüm getirecek önemli bir adım olacaktır.

Bireylerin idare karşısında korunması ya da idarî işlemlere karşı bireylere bazı hakların tanınması, idare hukuku alanında devamlı işlemekte olan bir konudur. Ancak bizim burada vurgulamak istediğimiz husus zaten bilinmekte olan bu haklar değil, bu hakların ancak İdarî Usûl Kanunu ile hayata geçirilebileceği ve böylece hukuk devletinin bir unsuru olan demokrasinin geliştirilebileceğidir¹.

* Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı.

¹ Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. AZRAK, A[li] Ülkü: "İdarî Usûl ve Yasalaştırılması", I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi, II. Kitap Kamu Yönetimi, 1-4 Mayıs 1990 Ankara, Ankara 1990, s.823; AZRAK, A[li] Ülkü: "Umumî İdarî Usûl ve ve Kodifikasyonu Meselesi", İHFM., C.XXXIII, S.1-2, İstanbul 1967, s.72; AZRAK, A[li] Ülkü: "İdarî Usûlün Kodifikasyonuna İlişkin Sorunlar", T.C.Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, s.88; DOĞAN, İlyas: "Yönetilenlere Katılım Yollarının Kısıtlanması Güçlü Devlet Anlamına Gelir mi?", T.C.Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, s.132; HONDU, Selçuk: "İdarî Yargılama Usûlü Kanununda Yer Alan İdarî Usûller ve Uygulaması", T.C.Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, s.260,262; ÖZAY İ Han: "Demokratik Yönetim ve Yönetimde Demokrasi", T.C.Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, s.275-279; ÖZKAN, Gürsel: Hukuk Devleti ve Yargı Denetimi, Ankara 1995, s.5-32; ÖZKAN, Gürsel: İdarî Usûlün Düzenlenmesi İhtiyacı ve Genel İdarî Usûl İlkeleri, Konya 1998, s.110-119, [Basılmamış Doktora Tezi];

Nitekim İdarî Usûl ve Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun ön taslağında "Bu kanunun amacı, idarenin demokratikleşmesini, gün ışığında yönetimin gerçekleştirilmesini; kamu hizmetinden yararlananların idarî işlemlere katılımının sağlanmasını ve idarî işlemler karşısında korunmasını; kamu hizmetinin kamu yararına uygun biçimde etkili ve verimli yürütülmesini, kamu hizmetinden yararlananlara idareye başvurma, bilgi edinme, katılma ve dinlenilme haklarının tanınmasına ilişkin usûl ve esasları düzenlemektedir" şeklinde ifade edilmektedir (md.1).

II. İDARÎ USÛL

1. Genel Olarak

Kuvvetler ayrılığı ilkesine uygun olarak devletin üç temel organı bulunmaktadır.

Bunlardan yasama organı fonksiyonunu yerine getirirken, Anayasada ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İç Tüzüğünde düzenlenmiş bulunan kurallara göre çalışır.

Yargı organı farklı yargı düzenlerine ilişkin yargılama usulü kanunlarına uyarak görev yapar. Bu usûl kanunlarına örnek olarak Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, İdarî Yargılama Usulü Kanunu gibi kanunları gösterebiliriz.

Yürütme organının ise, belli alanlardaki özel düzenlemeler haricinde, kamu hizmetini yürütürken hangi tür kurallara bağlı kalarak görev yapacağı yolunda bir düzenleme yoktur.

Bu durum, yürütme organının bir parçası olan idarenin, kamu hizmetini etkili ve verimli yürütmesini önlediği gibi, özellikle bireylerin idare karşısında yargı öncesinde genellikle korumasız kalmalarına neden olmaktadır. Her ne kadar Anayasanın 125. maddesine göre, idarenin her türlü eylem ve işlemlerinin hukukî denetimi idarî yargı tarafından yapılmakta ise de, bu denetim, ancak idarî işlem kesinleştikten sonra sözkonusu olmaktadır. Kaldı ki, Anayasamızın Geçici 15. Maddesi ile diğer bazı maddelerindeki düzenlemelerle bu yol bile tam açık değildir.

Bu durum, idare ile birey ilişkilerinde istenilen sonucun elde edilmesini engellemekte, idarî usûle olan ihtiyaç da bu noktada belirgin hale gelmektedir.²

SCHWARTZ, Bernard: "Administrative Law, Third Edition, United States of America 1991, s.193 vd. YET, Orhun: "Yargı Kararlarının Uygulanması", T.C.Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, s.254-259.

² Fransa'da idare ile idare edilenlerin ilişkilerinin geleneksel olarak otoriter bir şekilde geliştiği ve son yıllardaki değişim sonucu idare edilenlerin yeni hakları konusunda bkz. MASCLET, Jean-Claude: "Nouveaux Droits des Administrés", Documents d'études Libertés Publiques N:4.03 Décembre, 1986 La Documentation Française, s.2-3.

Prof. Dr. Zehra ODYAKMAZ

2. İdarî Usûlün Tanımı

İdarî usûl³, idarenin kamu gücünü kullanarak bireylerin hak ve çıkarlarını etkilemeden önce, ilgililerin bir takım hak ve yetkilerle donatılarak, idare önünde menfaatlerini korumalarına imkan sağlayan çağdaş bir müessesedir.

Daha teknik anlamıyla idarî usûl; kamu idaresi, kamu kurumları ve kamu kuruluşları ile bunlar adına kamu hizmeti yapan özel hukuk kişilerinin, idarî faaliyetin yapılmasında hukukî sonuç doğurmaya yönelik her türlü işlemlerinin tâbi olacağı süreci kapsamaktadır.

Taslahtaki şekliyle idarî usûl, idare işlevine ilişkin faaliyetlerin yürütülmesi sürecindeki her türlü muameleyi ifade etmektedir.

III. ŞEFFAFLAŞMA VE BİREYE TANINAN HAKLAR

İdarenin demokratikleşmesi ve güncel deyimıyla şeffaflaşması⁴ idarenin bireyle olan ilişkilerinde gizlilikten⁵ açıklığa⁶ geçiş, İdarî Usûl Kanunu ile mümkün olabilecektir.

³ "İdarî Usûl" kavramı için bkz. 25 Mayıs 1976 tarihli Federal Almanya İdarî Usûl Kanunu md.9 (Verwaltungsverfahrensgesetz), "Federal Almanya Cumhuriyeti İdarî Usûl Yasası (1976)" (Çevirenler Mehmet Semih GEMALMAZ - Osman DOĞRU): İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi (İHİD) (Prof.Dr.Lütfi DURAN'a Armağan Özel Sayısı), S.1-3, Y.9, 1988, s.127-146; AKYILMAZ, Bahtiyar: "Yeni Bir İdarî Usûl Kanunu Örneği: İspanya Kamu İdarelerinin Hukukî Rejimi ve Genel İdarî Usûl Hakkında Kanun", T.C. Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler, 17-18 Ocak 1998, Ankara, s.35-37; AZRAK, A[li] Ülkü: "Umumî İdarî Usûl ve Kodifikasyonu Meselesi", agm., s.74-75; AZRAK, A[li] Ülkü: "Umumî İdarî Usûlün Teorik Esasları ve Çeşitli Hukuk Sistemlerinde Gelişimi, Doktora Tezi, İstanbul 1964, s.10-14 vd.; ÖZKAN, Gürsel: İdarî Usûlün Düzenlenmesi İhtiyacı ve Genel İdarî Usûl İlkeleri, agt., s.97-108; RİVERO, Jean: Droit Administratif, Paris 1990, s.123-124.

⁴ Kamu yönetiminde "şeffaf idare" kavramı için bkz. HALL, Daniel E.: Administrative Law, United States of America 1993, s.220,240-242; EKEN, Musa: "Kamu Yönetiminde Gizlilik Geleneği ve Açıklık İhtiyacı", Amme İdaresi Dergisi, C.27, S.2, Haziran 1994, s.48-49; GOFFAUX, Patrick: "La Transparence Administrative Et Motivation Formelle des Actes Administratifs en Belgique", T.C. Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, s.155, Türkçesi s.161; [GÖZAYDIN], İhtar Tarhanlı: "Amerikan İdarî Usûl Kanunu", İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi (İHİD), Vakur VERSAN'a Armağan Özel Sayısı, Y.6, S.1-3, Aralık 1985, s.225 vd.; [GÖZAYDIN], İhtar Tarhanlı: "Yönetimde Şeffaflık Üzerine Notlar", T.C. Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler, 17-18 Ocak 1998, Ankara 1998, s.124-129; ÖZKAN, Gürsel: İdarî Usûlün Düzenlenmesi İhtiyacı ve Genel İdarî Usûl İlkeleri, agt., s.75-76; YAYLA, Yıldızhan: I.Oturum İdarî Usûl Kanunu ve İlkeleri Oturum Başkanı, T.C. Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler, 17-18 Ocak 1998, Ankara, s.17-18.

⁵ "Gizlilik" konusunda bkz. 25 Mayıs 1976 tarihli Federal Almanya İdarî Usûl Kanunu md. 30, "Federal Almanya Cumhuriyeti İdarî Usûl Yasası (1976)" (Çevirenler Mehmet Semih GEMALMAZ - Osman DOĞRU): agm., s.132; AKILLIOĞLU, Tekin: "Yönetimde Açıklık-Gizlilik ve Bilgi Edinme Hakkı", I.Ulusal İdare Hukuku Kongresi, II.Kitap Kamu Yönetimi, 1-4 Mayıs 1990 Ankara, Ankara 1990, s.807-811; AKILLIOĞLU, Tekin: "Yönetimde Açıklık-Gizlilik ve Bilgi Edinme Hakkı", İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi (İHİD), Y.4, S.1-3, 1983, s.3; DURAN, Lütfi: "İdarî Usûl İlkeleri ve Kapsadığı Konular", T.C. Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, s.30; EKEN, Musa: "Kamu Yönetiminde Gizlilik Geleneği ve Açıklık İhtiyacı", agm., s.26-39; ERYILMAZ, Bilâl: Kamu Yönetimi, İzmir 1994, s.336; FİNDİKLİ, Remzi: "Yönetimde Açıklık ve Açık Yönetim", Türk İdare Dergisi, Y.68, S.412, Eylül 1996, s.103; ÖZKAN,

Diğer yandan bu kanun ile idarî işlemin⁷ hazırlanması ve kesinleşmesi aşamalarında idare ile birey arasında doğacak uyuşmazlıklarda büyük ölçüde idarî yargıya başvurmak lüzûmu kalmadan, karşılıklı anlaşma ile çözüme varılabilecektir.⁸

İdarî Usûl Kanunu, idarenin bir bütün olarak her kurum ve kuruluşunda uygulanacak, böylece usulde paralellik⁹ ve eşitlik¹⁰ sağlanacaktır.

Birey, idarenin, işlemlerinde izleyeceği usulü önceden bilecek ve kendisi hakkında tesis edilecek işleme konu bilgi ve belgelere kolaylıkla ulaşacaktır¹¹. Dolayısıyla kendisini güvencede görecektir. Bu, idarede istikrarın¹² ve hukuka bağlılığın da gerçek teminatı olacaktır.

Ayrıca, idarenin gerektiğinde sorumluluktan kaçmadan, ya da işi idarî yargıya havale etmek gibi kolay bir yolu seçmeden, idarî işlemi durdurması, değiştirmesi, geri alması, kaldırması¹³ hallerinde, birey-toplum ve idare arasında çıkarlar dengelenecektir.

Gürsel: İdarî Usûlün Düzenlenmesi İhtiyacı ve Genel İdarî Usûl İlkeleri, agt., s.51-73; TOPRAK, Zerrin Karaman: "Kamu Yönetiminde Gizlilik Faktörünün Çevre Korumacı Politikalara Etkisi", Türk İdare Dergisi, Y.68, S.412, Eylül 1996, s.111; RİVERO, Jean: Droit Administratif, age., s.125-127.

⁶ "Açıklık" konusunda bkz. 25 Mayıs 1976 tarihli Federal Almanya İdarî Usûl Kanunu md.37, "Federal Almanya Cumhuriyeti İdarî Usûl Yasası (1976)" (Çevirenler Mehmet Semih GEMALMAZ - Osman DOĞRU): agm., s.133; AKILLIOĞLU, Tekin: "Yönetimde Açıklık-Gizlilik ve Bilgi Alma Hakkı", İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi (İHİD), agm., s.9; AKILLIOĞLU, Tekin: "Yönetimde Açıklık-Gizlilik ve Bilgi Alma Hakkı", I.Ulusal İdare Hukuku Kongresi İkinci Kitap Kamu Yönetimi, 1-4 Mayıs 1990 Ankara, agm., s.815-816; EKEN, Musa: "Kamu Yönetiminde Gizlilik Gelenegi ve Açıklık İhtiyacı", agm., s.39-54; FİNDIKLI, Remzi: "Yönetimde Açıklık ve Açık Yönetim", agm., s.103 vd.; GÜRAN, Sait: "Yönetimde Açıklık", İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi (İHİD), Prof.Dr.Ragıp SARICA'ya Armağan, Y.3, S.1-3, 1982, s.101-112; KANLIGÖZ, Cihan: "İdarî İşlemlerde Yazılı Bildirim", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt XL, Sayı 1-4, 1988, s.173-192; ÖZKAN, Gürsel: İdarî Usûlün Düzenlenmesi İhtiyacı ve Genel İdarî Usûl İlkeleri, agt., s.73-81,93-95,195-198.

⁷ 25 Mayıs 1976 tarihli Federal Almanya İdarî Usûl Kanunu md.35 (Çevirenler Mehmet Semih GEMALMAZ --Osman DOĞRU): agm., s.132; "İdarenin İşlemleri Karşısında Bireyin Korunması Hakkında Karar" (Çeviren İhsan KUNTBAY): Amme İdaresi Dergisi, C.II, S.4, Aralık 1978, s.7; PEKİNER, Visalettin: "Yönetimde Yetkinin Saptırılması", Amme İdaresi Dergisi, C.I, S.3-4, Aralık 1968, s.115.

⁸ İdarî usûlün sonucu olarak, uyuşmazlıkların yargıya başvurmadan, barışçı yollarla çözümü konusunda bkz. AZRAK, A[li] Ölkü: "Umumi İdarî Usûl ve Kodifikasyonu Meselesi", agm.,s.78-79; ODYAKMAZ, Zehra: "İdarî Usûlden Beklediklerimiz", T.C. Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu, Bildiriler, 17-18 Ocak 1998, Ankara, Ankara 1998, s.3-4; PAYASLIOĞLU, Arif: "Yönetimde Davaları Azaltma Yolları", Amme İdaresi Dergisi, C.2, S.3, Eylül 1969, s.3-13.

⁹ "Usûlde Paralellik" için bkz. AZRAK, A[li] Ölkü: "İdarî Usûl ve Yasalaştırılması", agm., s.831-833; ÖZKAN, Gürsel: İdarî Usûlün Düzenlenmesi İhtiyacı ve Genel İdarî Usûl İlkeleri, agt., s.244-245; ÖZKAN, Gürsel: "İdarî Usûl Kanununda Düzenlenmesi Gereken Genel İdarî Usûl İlkeleri", agm., s.74.

¹⁰ "Eşitlik" konusunda bkz. ÖZKAN, Gürsel: İdarî Usûlün Düzenlenmesi İhtiyacı ve Genel İdarî Usûl İlkeleri, agt., s.193-195; ÖZKAN, Gürsel: "İdarî Usûl Kanununda Düzenlenmesi Gereken Genel İdarî Usûl İlkeleri", agm., s.74.

¹¹ Örnek olarak bkz. 7 Ağustos 1990 tarih ve 241 sayılı İtalya İdarî Usûl ve Belgelere Giriş Hakkı ile İlgili Yeni Kurallar Hakkındaki Kanun (Procedimento Administrativo e Dritto di Accesso ai Documenti), V.Bölüm İdarî Belgelere Giriş md.22-24.

¹² ÖZKAN, Gürsel: İdarî Usûlün Düzenlenmesi İhtiyacı ve Genel İdarî Usûl İlkeleri, agt., s.237-238; ÖZKAN, Gürsel: "İdarî Usûl Kanununda Düzenlenmesi Gereken Genel İdarî Usûl İlkeleri", agm., s.71-72.

¹³ Düzeltme, kaldırma, geri alma (başka işleme dönüştürme) için bkz. ABD' ndeki 11 Haziran 1996 tarihli İdarî Usûl Kanunu (Administrative Procedure Act) md. 553; 25 Mayıs 1976 tarihli Federal Al-

Prof. Dr. Zehra ODYAKMAZ

Genel olarak İdarî Usûl Kanunu'nun amacı, kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması olmayıp, kamu yönetiminin tesbit edilecek belli kurallar içerisinde çalışmasını ve kamu hizmetinin yürütülmesini düzenlemek ve idarenin insan haklarına saygılı olmasını sağlamaktır.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin, 28 Eylül 1977 tarihli ve (77) 31 sayılı kararı "Bireyin İdarî İşlemler Karşısında Korunması" başlığını taşımaktadır¹⁴. Bu karar ile;

- Dinlenilme hakkı,
- Bilgi kaynaklarından faydalanma hakkı,
- Hukukî yardım ve temsil,
- İdarî işlemlerin gerekçeli olması,
- İşleme karşı başvuru yollarının gösterilmesi

şeklinde beş ilke tesbit edilerek, bu ilkelere üye devletlerin yararlanmaları tavsiyesinde bulunulmuştur.

1. Dinlenilme Hakkı (Le Droit d'être Entendu)

Taslakta mevcut hükümlere göre ilk ilke olan dinlenilme ve savunma hakkı ile idarece bireyin haklarını ve menfaatlerini etkileyen bir karar alınmadan önce, bireye bu konuda dinlenilme¹⁵ ve gerekiyorsa savunma hakkı¹⁶ tanınmaktadır.

manyaya İdarî Usûl Kanunu md.47,48, "Federal Almanya Cumhuriyeti İdarî Usûl Yasası (1976)" (Çevirenler Mehmet Semih GEMALMAZ - Osman DOĞRU): agm., s.136; TAN, Turgut: "İdarenin 'Kesin İşlemleri' ve 5917 sayılı Kanun Uygulaması", Amme İdaresi Dergisi, C.2, S.4, Aralık 1969, s.102-103,106,108; ÖZKAN, Gürsel: "İdarî Usûlün Düzenlenmesi İhtiyacı ve Genel İdarî Usûl İlkeleri", agt., s.240-243; ÖZKAN, Gürsel: "İdarî Usûl Kanununda Düzenlenmesi Gereken Genel İdarî Usûl İlkeleri", agm., s.73; TAN, Turgut: "İdarî İşlemin Geri Alınması", Ankara 1970.

¹⁴ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Kararı için bkz. "İdarenin İşlemleri Karşısında Bireyin Korunması Hakkında Karar" (Çeviren İhsan KUNTBAŞI): Amme İdaresi Dergisi, C.11, S.4, Aralık 1978, s.3-11.

¹⁵ "Dinlenilme hakkı" (Le droit d'être entendu) ve katılanların dinlenmesi konusunda bkz. 25 Mayıs 1976 tarihli Federal Almanya İdarî Usûl Kanunu md.28, md.66, "Federal Almanya Cumhuriyeti İdarî Usûl Yasası (1976)" (Çevirenler Mehmet Semih GEMALMAZ - Osman DOĞRU): agm., s.131; İspanya Kamu İdarelerinin Hukukî Rejimi ve Genel İdarî Usûl Hakkında 26 Kasım 1992 tarih ve 30/1992 sayılı Kanun (LEGALES Textos, Regimen Juridico De Las Administraciones Publicas y del Procedimiento Administrativo Comun, Madrid 1996), md.81; Amerika Birleşik Devletleri 11 Haziran 1996 tarihli İdarî Usûl Kanunu (Administrative Procedure Act), md.555; İtalya 7 Ağustos 1990 tarih ve 241 sayılı İdarî Usûl ve Belgelere Giriş Hakkı ile ilgili Yeni Kurallar Hakkında Kanun (Procedimento Amministrativo e Dritto di Accesso ai Documenti), md.11; AKILLIOĞLU, Tekin: "Bireyin Yönetimsel İşlemler Karşısında Korunması ve Yönetim Hukukumuz", Amme İdaresi Dergisi, C.14, S.3, Eylül 1981, s.40-48; AZRAK A[li] Ülkü: "İdarî Usûlün Kodifikasyonuna İlişkin Sorunlar", agm., s.89; AZRAK A[li] Ülkü: "İdarî Usûl ve Yasalaştırılması", agm., s.825; Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Kararı, "İdarenin İşlemleri Karşısında Bireyin Korunması Hakkında Karar" (Çeviren İhsan KUNTBAŞI): agm., s.8; 20 Aralık 1968 tarihli İsviçre Federal İdarî Usûl Kanunu (Loi Federale sur La Procedure Administrative), md.29,30,31; AKYILMAZ, Bahtiyar: "Yeni Bir İdarî Usûl Kanunu Örneği: İspanya Kamu İdarelerinin Hukukî Rejimi ve Genel İdarî Usûl Hakkında Kanun", agm., s.48-49; Brewer-Carias, Allan R.: Les Principes de la Procédure Administrative non Contentieuse, Études de Droit Comparé (France, Espagne, Amérique Latine), Paris 1992, s.140 vd.; DURAN, Lütfi: "İdarî Usûl İlkeleri ve Kapsadığı Konular", agm., s.31; KIRATLI, Metin: "İsviçre'de İdarî Usûl Kodifikasyonu",

Birey idarenin alacağı kararlar ilgili her türlü bilgi, belge ve delili sunma hakkına sahiptir ve kural olarak idare ilgiliyi dinlemekle yükümlüdür.

İlgili, dinlenilme ve savunma haklarından haberdar olmayabilir. Bu nedenle idare ilgiliye, bu hakların kullanılmasına yetecek uygun bir süre içinde dinlenilme ve savunma hakkına sahip bulunduğunu bildirmelidir. İdare ilgilinin isteklerinin tamamını uygun görerek kabul etmişse artık ilgilinin dinlenilmesine lüzüm kalmayacaktır.

Taslağın bu görüşe göre hazırlanmış ve dinlenilme hakkının ilgiliye yazılı olarak on gün önceden bildirilmesi hükmü getirilmiştir. İlgili idarenin belirleyeceği bir yerde dinlenecek ve isterse dinlenilme sırasında temsilcisini veya vekilini yanında hazır bulunduracaktır.

Bu amaçla idare konu hakkında karar alacak makamı, kararın neye ilişkin olduğunu, maddî ve hukukî dayanaklarını ve davete haklı bir neden olmaksızın uyulmaması halinde doğacak sonuçları yazılı olarak ilgiliye bildirecektir (md.17/3).

Bu ilkeye somut örnek vermek gerekirse; kamu yönetiminde görev alan üst yöneticilerin, görevden alınma işlemi sırasında, böyle bir haktan yararlanmaları mümkün olabilirse, atanacakları yeni görevler kendilerinin isteği ile ve uzlaşma sonucu belirleneceğinden, hem devletin malî külfeti azalacak, hem idarenin iptal kararları sonucu içine düştüğü zor durum yaşanmayacak, hem de Danıştay'ın iş yükü hafifleyecektir.

Bu ilkenin asıl amacı idarede şeffaflığı sağlamak olduğu için dinlenilme hakkı kapsamına "katılma hakkı" da girmektedir. Bu nedenle taslak "kurul toplantılarının açıklığı"nı benimsemiş ve idarenin karar organı olarak öngörülen kurullarının müzakere toplantılarının ilgililere ve kamuya açık olduğunu belirtmiştir. Ancak, bilgi edinme kapsamı dışında kalan konulardaki toplantılar gizli yapılacaktır.

-
- Amme İdaresi Dergisi, C.6, S.2, Haziran 1973, s.54-55; KNAPP, Blaise: "Précis de Droit Administratif, Théorie et pratique du droit, Quatrième édition largement remaniée, Bâle 1991, s.139-144; ÖZKAN, Gürsel: "İdari Usul Kanununda Düzenlenmesi Gereken Genel İdari Usul İlkeleri", T.C.Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998, Ankara, s. 59-60; SCHWARTZ, Bernard: Administrative Law, age., s.223 vd.
- ¹⁶ "Savunma Hakkı" konusunda bkz. AKILLIOĞLU, Tekin: "İnsan Hakları ve Yönetim Yargı Yöntemimiz", II.Ulusal İdare Hukuku Kongresi Bildiri Özetleri, 10-14 Mayıs 1993 Ankara, s.119-122; AZRAK, A[hi] Ülkü : İdari Usul ve Yasalaştırılması, agm., s.828; ASLAN, Zehreddin: "İdari Usul Yasasına Örnek Olarak Rekabet Kurulu'nun Çalışma Yöntemleri", T.C.Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler,17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, s.280-285; BAĞCI, İbrahim: "Hukuk Devletinde İyi İdare", T.C.Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, s.286-288; BOUSQUET, Jean-Jacques: "La Procédure Non-Contentieuse en Droit Administratif Français", T.C.Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler,17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, s.96,101; DOĞAN, İlyas: "Yönetilenlere Katılım Yollarının Kısıtlanmaması Güçlü Devlet Anlamına Gelir mi?", agm., s.132; GOFFAUX, Patrick: "La Transparence Administrative et Motivation Formelle des Actes Administratifs en Belgique", agm., s.155 vd., 161 vd.,167 vd.,185 vd.; ÖRÜCÜ, Esin: "Avrupa Hukukunun Genel İlkeleri", İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi (İHİD), Prof.Dr.Lütfi DURAN'a Armağan Özel Sayısı, S.1-3, Y.9, 1988, s.251; ÖZKAN, Gürsel: İdari Usulün Düzenlenmesi İhtiyacı ve Genel İdari Usul İlkeleri, agt., s.230-232; ÖZKAN, Gürsel: "İdari Usul Kanununda Düzenlenmesi Gereken Genel İdari Usul İlkeleri", agm., s.65-66; RIVERO, Jean: Droit Administratif, age., s.125.

Prof. Dr. Zehra ODYAKMAZ

Bu açıklığı sağlayabilmek için kamuya açık her toplantının yeri, zamanı, konusu ile toplantı hakkında bilgi alınabilecek görevlinin adı ve kendisine nasıl ulaşılabileceği en az yedi gün önceden ilgililere ve kamuya duyurulacaktır. Ayrıca toplantılarda tutulan kayıtlar, notlar ve konuşmalar bir tutanakla tesbit edilerek gizli olanları dışındakiler kamunun bilgisine sunulacaktır (md.16).

Bu hükmün uygulama alanı olarak örneğin Belediye meclislerinin toplantılarına belde halkı veya temsilcileri katılabilirler ve kendileriyle ilgili olan kararların oluşumunda etkili olmak suretiyle hak ve menfaatlerini koruyabilirler. Nitekim Gökova Termik Santrali yatırım olarak plânlanıp işletmeye açılmadan önce; belde sakinlerinin ve çevre kuruluşlarının görüşlerine başvurulmuş olsaydı, büyük miktarda zarara yol açan bugünkü durum gerçekleşmezdi.

Bergama'da altın çıkarılması için Eurogold firmasına ruhsat verilmesi konusu da diğer bir örnektir.

Eğer İdarî Usûl Kanunu o zaman yürürlükte bulunsaydı, yöre sakinlerinin fikri sorulmuş olacağı için,bugünün davacı ve davalıları insan sağlığının önemi esas olmak üzere gerekli önlemlerin alınması şartıyla yapılacak faaliyet sonunda elde edilecek ekonomik değeri karşılaştırarak doğruyu bulacaklar, birbirlerini ikna edecekler ve şimdiki durum büyük bir olasılıkla yaşanmayacaktı.

Bu örnekler de gösteriyor ki bireye, karar alınmadan önce, o kararın alınmasında etkili olma hakkının tanınması, bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

2. Bilgi ve Belgelere Ulaşma Hakkı (Accès aux Elements d'Information) (La Droit de Connaître le Dossier Administratif)

Şeffaflaşmada bireye tanınan ikinci hak bireyin bilgi ve belgelere ulaşma hakkıdır.¹⁷

¹⁷ İdareye İlişkin "Bilgi Edinme" konusunda bkz. ABD. Administrative Procedure Act, md.552; AKILLIOĞLU, Tekin: "Yönetimde Açıklık-Gizlilik ve Bilgi Alma Hakkı", I.Ulusal İdare Hukuku Kongresi II.Kitap Kamu Yönetimi, 1-4 Mayıs 1990 Ankara, agm., s.805 vd.; AKILLIOĞLU, Tekin: "Yönetimde Açıklık-Gizlilik ve Bilgi Alma Hakkı", İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi (İHİD), agm., s.11; AKILLIOĞLU, Tekin: "Bireyin Yönetimsel İşlemler Karşısında Korunması ve Yönetim Hukukumuz", agm., s.48-50; Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Kararı İlke II,"İdarenin İşlemleri Karşısında Bireyin Korunması Hakkında Karar" (Çeviren İhsan KUNTBAŞ): agm., s.9-10; DURAN, Lütfi: "İdarî Usûl İlkeleri ve Kapsadığı Konular", T.C.Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998, Ankara, s.29-30; GÖZAYDIN, İftar: "Yönetimde Şeffaflık Üzerine Notlar", agm., s.127-128; HALL, Daniel E.: Administrative Law, age., s.220-230;KNAPP, Blaise: Précis de Droit Administratif, age., s.144-150; ÖZKAN, Gürsel: İdarî Usûlün Düzenlenmesi İhtiyacı ve Genel İdarî Usûl İlkeleri", agt., s.81-86,169,173-175,198-200,220-222; ÖZKAN, Gürsel: "İdarî Usûl Kanununda Düzenlenmesi Gereken İdarî Usûl İlkeleri", agm., s.60-62; YILDIRIM, Ramazan: "İdare Hukuku Açısından Bilgi Edinme Hak ve Özgürlüğü", T.C.Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998, Ankara 1998, s.227-238; YOUNG, John Hardin: "Administrative Procedure Act of U.S.A.", T.C.Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara,Ankara 1998, s.19-22, Bildirinin Türkçesi s.22-25.

Birey idarenin elinde bulunan ve kendisi hakkında verilecek karara dayanak yapılan her türlü bilgi ve belgenin örneğini idareden alabilecektir¹⁸. Bu surette birey kendisinden saklanan bir takım belgelere dayanılarak idarece alınan kararlar karşısında bugünkü savunmasız halinden kurtulacaktır.

Bilgi edinme hakkı, İdarî Usûl Kanunu'nda "Bilgi Edinme ve Açıklık" bölümünde; başvuru usulü, bilgi ve belgelere erişim süreleri, usuller, idarî itiraz usulü gibi başlıklar halinde düzenlenmiştir.^{19 20}

¹⁸ Bilgi ve belgelerin katılanlar tarafından incelenmesi konusunda bkz. Amerika Birleşik Devletleri İdarî Usul Kanunu (Administrative Procedure Act), md.552; Federal Almanya İdarî Usul Kanunu, (Verwaltungsverfahrensgesetz), md.29; İsviçre İdarî Usul Kanunu-(Loi Federale sur la Procedure Administrative), md.26; İspanya Kamu İdarelerinin Hukukî Rejimi ve Genel İdarî Usul Hakkında 26 Kasım 1992 tarih ve 30/1992 sayılı Kanun (Legales Textos, Regimen Juridico De Las Administraciones Publicas y del Procedimiento Administrativo Comun) md.35/a,37,38; İtalya 7 Ağustos 1990 tarih ve 241 sayılı İdarî Usul ve Belgelere Giriş Hakkı ile ilgili Yeni Kurallar Hakkında Kanun (Procedimento Administrativo e Dritto di Accesso ai Documenti) md.10/1; Avusturya Genel İdarî Usul Kanunu ((Das Allgemeine Verwaltungsverfahrensgesetz-Verwaltungs-verfahren, Red.LIST Walter, Wien 1995), md.67; Avustralya Bilgi Edinme Özgürlüğü Kanunu, md. 8-18,25.

¹⁹ Bazı ülkelerde bu kanunlar İdarî Usul Kanunu ile müştereken diğer bazı ülkelerde ise ayrı olarak hazırlanmış ve yürürlüğe konulmuştur. Örnek olarak bkz. Avustralya Bilgi Edinme Özgürlüğüne İlişkin Kanun, Fransa İdarî Dokümanlara Giriş Özgürlüğü Kanunu, İtalya İdarî Usul ve İdarî Belgelere Giriş Kanunu, Türkiye'de ise bu konuda "İdarî Usul ve Bilgi Edinme Hakkı Kanunu" adıyla bir ön taslak hazırlanmıştır.

²⁰ Amerikan İdarî Usul Kanunu için bkz. GELLHORN, Ernest-Ronald M.LEVIN: Administrative Law and Proces, In a Nutshell, Third Edition, St.Paul Minn., 1990, s.278 vd.; Federal Administrative Procedure Sourcebook: Statutes and Related Materials, 2d edition, 1992, s.1-205; GIFFORD, Daniel J.: "Federal Administrative Law Judges: The Relevance of Past Choices to Future Directions", Administrative Law Review, Volume 49, Number 1, Winter 1997, s.1-60; HARTER, Philip J.: "The APA at Fifty: A Celebration, Not a Puzzlement", Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.309-311; HOWARD, Philip K.: "Keynote Address: Administrative Procedure and the Decline of Responsibility", Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.312-320; KENKEREMATH, Nandan: "Legislative Efforts Concerning Risk Assessment and Cost-Benefit Analysis for New Regulations", Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.321-327; McSLARROW, Kyle: "Senate Perspectives on Regulatory Reform Legislation", Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.328-330; KATZEN, Sally: "Administration Perspectives on the 1995 Regulatory Reform Legislation", Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.331-333; GRAY, C.Boyden: "Judgment, Power and Rent Seekers", Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.334-336; HANSEN, Fred: "Administrative Process Rigidity and the Difficulty of Administering Agencies Today", Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act,s.337-338; BURNLEY, James: "Regulatory Costs: The Federal Implementation Plans", Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.339-340; STRAUSS, Peter: "Risk Assessment Perspectives", Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.341-344; LOWRANCE, Sylvia K.: "Risk Assessment Perspectives From the Agency View", Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.345-349; WALD,Patricia M: "Judicial Review: Talking Points", Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.350-354; FARINA, Cynthia: "Judicial Review of Petitions", Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.355; OSENBAUGH, Elizabeth: "Perspectives on Judicial Review", Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer

Prof. Dr. Zehra ODYAKMAZ

Taslağa göre "bilgi ve belge"; idarenin sahip olduğu her türlü veri ile yazılı, basılı veya teksir edilmiş dosya, evrak, kitap, dergi, broşür, etüd, mektup, program, talimat, kroki, plân, film, fotoğraf, teyp ve video kaseti, harita, bilgisayar hard diski, disketi ve compact disk gibi taşıyıcıları ifade etmektedir.

Herkes bilgi edinme hakkına sahiptir. İlgililer idare tarafından kendi haklarında düzenlenen özlük dosyası, sicil raporları ve benzeri kayıtlar hakkında da bilgi edinebilirler ve bunlarda gerçeğe aykırı hususlar varsa düzeltilmesini isteme hakkına sahiptirler (md.25).

İdare, kanunda yeralan istisnalar ile diğer yasal düzenlemelere göre açıklanması yasak olanlar dışındaki her türlü bilgi ve belgeyi ilgililerin yararlanmasına sunacaktır (md.26/1).

Taslak ayrıca bilgi ve belgelere erişim usûllerini düzenlediği gibi (md.30), bilgi edinme başvurularının idare tarafından kabul veya reddi yönündeki kararının ilgiliye yazılı olarak bildirileceği hükmünü getirmiştir (md.31).

Bilgi ve belgelere erişim usûllerinin gerektirdiği bedel başvuru sahibi tarafından karşılanacaktır (md.32).

Bilgi edinme istemlerinin reddi halinde ilgili itiraz edebilir (md.33 ve 23).

Bilgi edinme itirazı reddedilen ilgili İdarî Yargılama Usûlü Kanunu hükümlerine göre idarî dava açabilir (md.34).

Taslakta "Bilgi Edinme Hakkının Sınırları" bölümünde devlet sırrı, devletin ekonomik menfaatleri, kişinin özel hayatı ile aile hayatının gizliliği, haberleşmenin gizliliği, ticarî sır, fikir ve sanat eserleri, istihbarata ilişkin bilgi ve belgeler, idarî soruşturmaya ilişkin bilgi ve belgeler, kurum içi görüş, bilgi notu ve tavsiyeler, kurum içi düzenlemeler, yayınlanmış veya vatandaşa

1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.356-358; LEVIN, Ronald: "Judicial Review of Procedural Compliance", Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.359-363; DEAN, Warren L.: "Regulatory Reform and Judicial Review", Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.364-369; SHAPIRO, Sidney A.: "Agency Priority Setting and the Review of Existing Agency Rules", Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.370-374; KUX, Leslie: "Looking Back at Existing Rules: Agency Perspectives on Analysis Requirements", Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.375-379; FISHER, Linda: "Petitions and Priorities", Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.380-383; MORRISON, Allan D.: "Regulatory Discretion: Another View", Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.384-386; O'REILLY, James T.: "Risk Assessment in the 1995 Reform Bills: Victory for Banshees, Loss for the Public", Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.387-397; SCHWARTZ, Bernard: "Administrative Law Cases During 1995", Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.399-418; KOCH, Charles H.: "James Landis: The Administrative Process", Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.419-433.

açıklanmış bilgi ve belgelerden hangilerinin bilgi edinme kapsamı içinde olduğu ayrı ayrı belirtilmiştir.

Bu düzenlemelere göre bilgi ve belge edinme hakkı sınırsız değildir. İdare yukarıda saydığımız hususlara ilişkin gizlilik bulunan hallerde bilgi ve belge vermeyebilir veya gizli olanları ayırarak bilgi ve belge verebilir (md.35-48).

İdare görev ve faaliyetleriyle ilgili olarak sahip bulunduğu her türlü bilgi ve belgeyi, ilgililerin bilgi edinmesini kolaylaştıracak şekilde konu, tarih, nitelik ve benzeri bakımlardan tasnif ederek bir elektronik veri bankası kuracaktır (md.50). Ayrıca bu bilgi ve belge tasniflerini gösterir listeler ile diğer gerekli görülecek liste, cetvel ve rehberlerden lüzüm görülenleri Başbakanlık tarafından Resmî Gazete'de yayınlanacaktır (md.51).

Bilgi edinme ve belge isteme konusu Fransız hukukunda da gündeme gelmiş ve ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir.

Bireyin idarî dokümanlara ulaşma hakkını sağlamak için bağımsız idarî otorite olarak nitelendirilen İdarî Dokümanlara Erişme Komisyonu (La Commission d'accès aux documents administratifs-CADA) 17 Temmuz 1978 tarihli İdarî Dokümanlara Erişim Özgürlüğü Kanunu "De la liberté d'accès aux documents administratifs" ile kurulmuştur.²¹

Bu komisyon (CADA) on üyeden oluşur: Üç yüksek dereceli yargıç (bir devlet danışmanı, bir Yargıtay üyesi, bir Sayıştay üyesi), bir Başbakan temsilcisi, bir mahallî organ temsilcisi (Senato ve Millet Meclisi Başkanlarının birlikte aldıkları kararla atanır), yüksek öğrenimden gelen bir profesör (kararname ile atanır) ve geçmişteki çalışmalarını göz önünde bulundurulmuş iki yüksek dereceli memur. Bu kompozisyon kuruluşun özünü oluşturan tarafsızlığı sağlar.

CADA; 1978 tarihli yasayla ilgililere tanınan, idarenin üzerinden işlem tesis ettiği dosya ve dokümanları elde etmesi haklarına saygıyı sağlama görevini yüklenmiştir. Yasanın ulaşmak istediği amaç; kamu hürriyetleri için potansiyel bir tehlikeyi oluşturan idarenin geleneksel gizliliğini kırmak ve daha iyi bir şekilde bilgilendirilmiş ve daha katılımcı bir demokrasi şeklini geliştirmektir. İdare geleneksel nitelikli bu kötü alışkanlığından tamamen vazgeçmemiş olsa bile, bu komisyon dikkat ve özeni ile güçlü bir şekilde zihniyetin değişmesine katkıda bulunmuştur.

Herşeyden önce CADA, idareler nezdinde klâsik danışma kuruluşlarının yerine getirdikleri işlevi uygulamaktadır. Komisyon özellikle yasalar geçince bilgi edinilmeye elverişli olmayan dokümanların bakanlıklara göre dağılımlarını yaparak, ayrıntılı bir şekilde bu kuruluşların hazırlayacakları kararlar hakkında görüşlerini bildirmek zorundadır.

²¹ Fransa'daki 17 Temmuz 1978 tarihli "De la Liberté d'accès aux documents administratifs" (İdarî Dokümanlara Erişim Kanunu) için bkz. Documents d'études Libertés Publiques N:4.03 Décembre 1986 La Documentation Française, Nouveaux Droits des Administrés, II-"la Liberté d'accès aux documents administratifs", s.12-13.

Prof. Dr. Zehra ODYAKMAZ

Diğer yandan ve özellikle, bir dokümana ulaşmada karşılaştıkları güçlükleri ispatlayan ilgililerin istekleri üzerinde görüş yayınlamakla da yükümlüdür. İşte bu göreviyle CADA, etkileme işlevini yerine getirmektedir. Gerçekten de bilgi edinme isteği reddedilen mağdurun, idarî yargıç önünde bu red kararına karşı dava açma hakkı yoktur. Bu durumda olanlar öncelikle bir aylık süre içinde gerekli araştırmayı yapıp görüşünü bildirme yetkisine sahip CADA önüne işlemi götürmek zorundadırlar. Eğer idare yapmış olduğu işlemi aynen yenilirse işte bu takdirde olayı mağdur idarî yargı yoluyla çözümlene imkânına sahip olur. Uygulamada yasanın gerçekleşmesini istediği şekilde, idarenin sözkonusu olan durumların %90'ında komisyonun görüşlerine uygun davranarak, CADA'nın saygın bir otorite haline gelmesi sağlanmıştır. Olası bir direnç karşısında komisyonun iki yılda bir yayımlanan raporunda idarenin görüşünü uygulamaması halini zikretmekten başka bir imkânı yoktur. Bundan hürriyetlerin korunmasının, sadece yargıçlara ve yasa koyucuya bağımlı bir olgu olmayıp herkesin ilgilenmesi gereken bir olay olduğu sonucunu çıkarmak gerekir. Diyalog ve kamuoyuna çağrıda bulunmak genellikle dava açmak kadar etkili olmaktadır.^{22 23}

Guy Braibant 17 Temmuz 1978 tarihli İdarî Dokümanlara Erişim Özgürlüğü Kanunu ile ilgili olarak yaptığı yorum ve değerlendirmede²⁴ bilgilendirme hakkı ve benzeri kavramların ortaya çıkışından itibaren yirmi yıllık bir süre içinde çabucak şekillenerek yaygın hale geldiğini, içeriklerinin oluştuğunu belirttikten sonra günümüzde "üçüncü kuşak insan hakları" olarak adlandırılan temel haklardan biri olarak yereldiğini ifade etmektedir.

Fransa'da bu haklar kanun koyucu tarafından çeşitli kanunlarla düzenlenmiştir:

- 6 Ocak 1978 tarihli "Bilgilendirme, Fişlere ve Hürriyetlere İlişkin Kanun",
- 17 Temmuz 1978 tarihli "İdarî Dokümanlara Erişim Hakkında Kanun",
- 3 Ocak 1979 tarihli Arşivler Hakkındaki Kanun.

Bu kanunlarda aynı zamanda ilkeler ortaya konmuş, kuruluşlar oluşturulmuş ve bireylere yeni haklar tanınmıştır. Bu haklar; bir yandan ilgiliyi bilgilendirmeye bağlı ve kendi hesabına kullanabilmesi için biraraya getirilen bilgileri edinme hakkı ve diğer yandan herkes için genel yarar sağlayan dosyalar ve dokümanlara başvurma ve bilgi edinme hak ve hürriyeti olmak üzere iki başlık altında toplanabilir.

²² ATAY, Ethem: Bağımsız İdarî Otoriteler, Ankara 1998, [basılmamış çalışma].

²³ Fransız Danıştay'ının İdarî Dokümanlara Ulaşma Komisyonu'nun (La Commission d' accès aux Documents Administratifs CADA) işlemlerine ilişkin olarak verdiği birkaç örnek karar için bkz. Documents d'études Libertés Publiques No: 4.03 Décembre 1986 La Documentation Française II-La liberté d'accès aux documents administratifs, L'application de la loi et l'activité de la commission d'accès, s.16,17-22.

²⁴ Guy Braibant'ın 17 Temmuz 1978 tarihli İdarî Dokümanlara Erişim Özgürlüğü Kanunu ile ilgili olarak yaptığı yorum ve değerlendirme için bkz. BRAIBANT, Guy: "Droit d'accès et droit à l'information" dans Mélanges Charlier, s.703 vd., Documents d'études Libertés Publiques N:4.03, Décembre 1986, La Documentation Française, II-La Liberté d'accès aux documents administratifs, Réflexions et Commentaires, s.14-15'den naklen.

Bu haklardan ilki bireylere tanınmış bir hak, ikincisi ise vatandaşlara tanınmış olan bir hak, daha doğrusu bir kamu hürriyetidir.

Bütün bu karışıklığı engellemek için Guy Braibant birinciler için "Erişim Hakkı" (accès) kavramını özellikle önermektedir. Bu kavram 6 Ocak 1978 tarihli kanunda ve aynı zamanda uluslararası plânda (right of access) kullanılmıştır.

İkinciler için 17 Temmuz 1978 tarihli kanunda erişim hakkıyla birlikte kullanılan "Bilgilenme Hakkı" nın (information) kullanılmasını önermektedir. Bu iki kavram birlikte daha geniş bir anlamda "Bilme" hakkını (droit de savoir)²⁵ oluşturur.

3. Hukukî Yardım ve Temsil (L'Assistance Juridique et Representation)

Bireye tanınan üçüncü hak, bireyin idare karşısında yukarıda açıklanan dinlenilme ve savunma hakkıyla bilgi edinme hakkının kendisine tanıdığı imkânları bir temsilci aracılığı ile de kullanabilmesidir. Böylece birey, idare karşısında kişisel olarak hakkını arayabileceği gibi temsil ettirebilecek veya hukukî yardımda bulunacakların katkısından yararlanabilecektir.

Taslağa göre idarî usûl sürecinde Borçlar Kanunu'nun temsil ve vekâlete ilişkin hükümleri kıyasen uygulanacak ve ilgili, temsilciyi bir vekâlet-name ile görevlendirecektir (md.6 ve 7).²⁶

4. Gerekçe İlkesi (La Motivation des Actes Administratifs, des Decisions)

Bireye tanınan dördüncü hak, özellikle memurlar için devrim niteliğindedir. Artık idare herhangi bir konu, birey, memur hakkında "gördüğü lüzum üzerine" bir karar alamayacaktır.

Bu lüzum ne idiye, onu açık seçik gösterecektir; yani kararın, maddî ve hukukî nedenleri, varsa ön araştırma sonuçları mutlak surette gösterilecek, daha açık bir ifadeyle karar ve işlemler gerekçeli olacaktır.²⁷

²⁵ 17 Temmuz 1978 tarihli İdarî Dokümanlara Erişim Hakkı Kanunu'nun bir başka değerlendirme ve eleştirisi için bkz. LASSERRE, Bruno: "Ce qui pourrait changer six ans après le vote de la loi du 17 juillet 1978" Etudes et Documents du Conseil d'État No:35 (1983-1984),pp.103-104, Documents d'études Libérées Publiques No:4.03, Décembre 1986 La Documentation Française, II-La liberté d'accès aux documents administratifs, s.15-16'dan naklen.

²⁶ Hukukî yardım ve temsil konusunda bkz. Avusturya Genel İdarî Usûl Kanunu md.61; İspanya Kamu İdarelerinin Hukukî Rejimi ve Genel İdarî Usûl Hakkında Kanun , md.32; AKILLIOĞLU, Tekin: "Bireyin Yönetel İşlemler Karşısında Korunması ve Yönetim Hukukumuz", agm., s.50-51; "İdarenin İşlemleri Konusunda Bireyin Korunması Hakkında Karar" (Çeviren İhsan KUNTBAY); agm., s.12, ilke III; İsviçre Federal İdarî Usûl Kanunu md.11; BREWER-CARIAS, Allan R.: Les Principes de la Procédure Administrative non Contentieuse), age., s.149-150; KNAPP, Blaise: Précis de Droit Administratif, age., s.156-157; ÖZKAN, Gürsel: İdarî Usûlün Düzenlenmesi İhtiyacı ve Genel İdarî Usûl İlkeleri, agt., s.222-223; ÖZKAN, Gürsel:"İdarî Usûl Kanununda Düzenlenmesi Gereken Genel İdarî Usûl İlkeleri", agm., s.62.

²⁷ "Gerekçe" ilkesi için bkz. Avusturya Genel İdarî Usûl Kanunu, md.58,60; Avustralya Bilgi Edinme Özgürlüğü Kanunu, md.26; Federal Almanya İdarî Usûl Kanunu, md.39; İspanya Kamu İdarelerinin Hukukî Rejimi ve Genel İdarî Usûl Hakkında Kanun, md.54,89,138; Avusturya İdarî Usûl Kanunu

Prof. Dr. Zehra ODYAKMAZ

Gerekçe gösterilmesi, hem bireye hukuk güvenliği sağlayacak, hem de idareye aldığı kararları hukuka uygun olarak tesis etmesi imkânını getirerek sorumluluktan kurtaracaktır.

Taslakta "gerekçe" ilkesi çeşitli maddelerde düzenlenmiştir:

İdarî işlemin şekli ve yürürlüğü ile ilgili olarak her idarî işlem gerekçeli, açık ve anlaşılır biçimde ve işlem başvuru üzerine yapılıyorsa ilgililerin isteklerine cevap verici nitelikte olacaktır (md.18).

Ayrıca her idarî işlemin gerekçesi olmalıdır. Gerekçede idarenin o işlemi yapmasını gerektiren maddî ve hukukî sebepler ile araştırma sonuçları yer almalıdır. Eğer idare yapılan işlemlerde takdir yetkisini kullanmışsa bu hareketinin de gerekçesini belirtmek zorundadır. Gizlilik kapsamındaki işlemlerde ise yalnız gizliliğin hukukî dayanağı gösterilecektir (md.20).

İdarî işlemlerin gerekçeli olması Fransız hukukunda 11 Temmuz 1979 tarihli ve 79-587 sayılı "İdarî İşlemlerin Gerekçelendirilmesi ve Yönetilenler ile Yönetim Arasındaki İlişkilerin İyileştirilmesine İlişkin Kanun" la düzenlenmiştir.²⁸

Bu kanunun 1.maddesine göre gerçek ve tüzel kişiler süre ile bağlı olmaksızın kendilerini ilgilendiren aleyhlerindeki bireysel idarî işlemlerin gerekçelerinden haberdar edilme hakkına sahiptir.

Bu amaçla;

md.58-60; AKILLIOĞLU, Tekin: "Yönetimde Açıklık-Gizlilik ve Bilgi Alma Hakkı", I.Ulusal İdare Hukuku Kongresi II.Kitap Kamu Yönetimi, 1-4 Mayıs 1990 Ankara, s.816-817; AKILLIOĞLU, Tekin: "Yönetimde Açıklık-Gizlilik ve Bilgi Alma Hakkı", İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi (İHİD), agm., s. 1-12; AKILLIOĞLU, Tekin: "Bireyin Yönetimsel İşlemler Karşısında Korunması ve Yönetim Hukukumuz", agm., s.51-53; AKILLIOĞLU, Tekin: "Yönetimsel İşlemlerde Gerekçe İlkesi", Amme İdaresi Dergisi, C.15, S.2, 1982, s.7-19; AUBY, Jean-Marie et Roland DRAGO: *Traité des recours en matière administrative*, Paris 1992, s.394-399; AZRAK, A[li] Ülkü: "İdarî Usûl ve Yasalaştırılması", agm., s.830-831; AZRAK, A[li] Ülkü: *Umumi İdarî Usûlün Teorik Esasları ve Çeşitli Hukuk Sistemlerinde Gelişimi*, agt., s.217-221; BOUSQUET, Jean-Jacques: "La Procedure Non-Contentieuse En Droit Administratif Français", agm., s.95,97 vd.,100,101 vd.; "İdarenin İşlemleri Karşısında Bireyin Korunması Hakkında Karar" (Çeviren İhsan KUNTBAY): agm., ilke IV, s.10-11; BREWER-CARIAS, Allan R.: *Les Principes de la Procédure Administrative non Contentieuse*, age., s.83-84; DURAN, Lütfi: "İdarî Usûl İlkeleri ve Kapsadığı Konular", agm., s.31; KABOĞLU, İbrahim Ö.: "Avrupa Topluluğu ve İdarî Yargı Avrupa Topluluğu Adalet Divanı Jürisprudansı ve İdarî Kararların Gerekçeli Olma Zorunluluğu", I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi Birinci Kitap İdarî Yargı, 1-4 Mayıs 1990 Ankara, s.309 vd; KANLIGÖZ, Cihan: "İdarî İşlemlerde Yazılı Bildirim", agm., s.179-182; KNAPP, Blaise: *Précis de Droit Administratif*, age., s.150-151; ÖZKAN, Gürsel: "İdarî Usûlün Düzenlenmesi İhtiyacı ve Genel İdarî Usûl İlkeleri", agt., s.176,224-228; ÖZKAN, Gürsel: "İdarî Usûl Kanununda Düzenlenmesi Gereken Genel İdarî Usûl İlkeleri", agm., s.63-64; SELÇUK, Sami: "Yönetimde Yasallık İlkesi ve Bunun Sağlanması", *Danıştay Dergisi*, Y.9, S.32-33, 1979, s.60-61; SEZGİNER, Murat: "Usûl Kanunlarında İdarî İşlemin Dış Görünüşü", T.C.Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, s.216-224.

²⁸ "Loi du 11 juillet 1979 relative à la motivation des actes administratifs et à l'amélioration des relations entre l'administration et les usagers, JO du 12" (11 Temmuz 1979 tarihli "İdarî İşlemlerin Gerekçelendirilmesi ve Kullanıcılar ile Yönetim Arasındaki İlişkilerin İyileştirilmesine İlişkin Kanun") için bkz. Document d'études Libertes Publiques N-4 03 Décembre 1986, La Documentation Française. *Nouveaux Droits des Administrés*, III: "La motivation des actes administratifs", s.23-24.

- Kamu hürriyetlerinin kullanılmasını sınırlandıran ve genel bir şekilde polisiye bir önlemi oluşturan kararlar,
 - Bir yaptırım içeren kararlar,
 - Sınırlandırıcı şartlar getiren veya güçlükler empoze eden kararlar,
 - Hak yaratan bir kararı geri alan veya kaldıran kararlar,
 - Zamanaşımını düzenleyen kuralların kaldırılmasına veya dava hakkının düşmesine ilişkin kararlar,
 - Bireyler için bir hak oluşturan tanınmış bir iznin veya kazanılmış hakların geri alınmasına ilişkin kararlar,
- gerekleştirilmelidir.²⁹

5. Başvuru Yollarının Gösterilmesi (L' Indication des Voies et Délais de Recours)

Genellikle birey, çoğu zaman, idarenin işlemlerine karşı ne yolda hareket edeceğini bilememesi yüzünden mağdur olmaktadır. Örneğin bir idarî işleme karşı hangi idarî makama, nekadarda süri içinde ve hangi tür kanun yollarına başvurabilecektir ?

İdare tarafından tesis edilen işlemde, bireye bu işleme karşı başvurabileceği idarî ve yargısal yollar ile başvurma süreleri gösterilecektir³⁰. Başvuru hakkındaki bütün bilgileri öğrenmesi bireyin hakkıdır ve bu hakkı gereği idare kendisine bunları bildirecektir.

Tasiak bireye; yukarıda sayılan dinlenilme ve savunma, bilgi kaynaklarından yararlanma, hukukî yardım ve temsil haklarından mahrum kalmış, idare tarafından tesis edilen işlemlerin gerekçeli olması kuralına uyulmamış veya idareden istediği kararı alamamış yada idarenin kendisinin menfaatine aykırı olan işleminin tesisini önleyememiş ise idarî yargıya başvurmadan önce idarenin tutumunu ve işlemini düzeltirmek üzere; idareye başvurmak hakkı tanımlanmıştır. Birey bir işlem yapılması, kaldırılması, geri

²⁹ İdarî işlemlerin gerçekleştirilmesine ilişkin Fransız Danıştay'ın vermiş olduğu örnek kararlar için bkz. Documents d'études Libertés Publiques N:4.03, Décembre 1986, La Documentation Française, Nouveaux Droits des Administrés, La Motivation des Actes Administratifs, s.29-30.

³⁰ "Başvuru yollarının gösterilmesi" konusunda bkz. Avusturya Genel İdarî Usûl Kanunu, md.57,58,61,63-67; Avustralya Bilgi Edinme Özgürlüğü Kanunu, md.54-58; Federal Almanya İdarî Usûl Kanunu, md.70; İsviçre Federal İdarî Usul Kanunu, md.44-62; Avusturya Genel İdarî Usûl Kanunu, md.58/1; "İdarenin İşlemleri Karşısında Bireyin Korunması Hakkında Karar" (Çeviren İhsan KUNTBAY): agm., s.11, ilke V; FROMONT, Michel (Çeviri Celâl Erkut): "Avrupa Topluluğuna Üye Devletlerde İdarî Kararlar Karşısında Bireylerin Geçici Olarak Korunması Sorunu", İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi (İHİD), Y.7, S.1-3, 1986, s.37-48; AKILLIOĞLU, Tekin: "Bireyin Yönetmelik İşlemler Karşısında Korunması ve Yönetim Hukukumuz", agm.,s.53-54; GOFFAUX, Patrick: "La Transparence Administrative et Motivation Formelle des Actes Administratifs en Belgique", agm.,s.157,162,173,177,188-189,193; KNAPP, Blaise: Précis de Droit Administratif, age., s.151-152; ÖZKAN, Gürsel: İdarî Usûlün Düzenlenmesi İhtiyacı ve Genel İdarî Usûl İlkeleri, agt., s.228-229; ÖZKAN, Gürsel: "İdarî Usûl Kanununda Düzenlenmesi Gereken Genel İdarî Usûl İlkeleri", agm., s.65; SEZGİNER, Murat: "Usûl Kanunlarında İdarî İşlemin Dış Görünüşü", agm., s.224-226; YILDIRIM, Turhan: "İdarî Usûl Yasası Kapsamında İdareye Başvuru", T.C.Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, s.251-253.

Prof. Dr. Zehra ODYAKMAZ

alınması veya bir eylemde bulunulması isteği ile idareye başvurma hakkına sahiptir (md.9)³¹. İdare bu başvuruları cevaplandırmak zorundadır (md.14).

İdare başvuru üzerine hukuka aykırı işlemleri her zaman değiştirebilir, kaldırabilir veya geri alabilir (md.22/1). İdare başvuruyu reddederse başvuru olacak idarî itiraz ve yargı yollarını ilgiliye gösterir (md.11/a).

Bu başvuruların yalnız birey bakımından değil, idare bakımından da önemli rahatlatıcı işlevi vardır. Çünkü bugün idare bu yollarla kolaylıkla kendi halledebileceği işleri dahî, sorumluluk altına girmek endişesiyle çözmeyip, işi idarî yargıya bırakmaktadır.

Kaldı ki, aslında idarî uyumsuzlukların çoğunluğu, kaynağında çözümlenebilir. Örneğin, bazı ihtilâflarda, idare, ferdin haklılığına inanmasına rağmen, idarî usûl düzenlemesinin bulunmaması nedeniyle barışçı yollarla çözümlenemediği sorunları, ancak vatandaşın mahkeme kararı getirmesi sonucunda halledebilmektedir.

IV. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İdarenin ve bireyin yargı dışı denetim yollarından faydalandığını veya yeterince faydalandığını söylemek mümkün değildir. Yargı dışı çözüm için, pozitif hukuk düzenlemelerinin bulunmayışı veya yetersizliği, idarenin kişilerin zararlarını giderecek yetki ve kaynaklara sahip olmaması ve mutlak bir mahkeme kararının beklenmesi, yargı dışı denetimden yararlanamamanın başlıca nedenleridir.

Bu bakımdan idarenin alacağı karar hakkındaki her türlü bilgi ve belgeyi bireye vermek ve idarî işlemlerin tesisi sırasında bireyin katılma hakkını sağlamak suretiyle, demokratikleşme sürecinde tam bir şeffaflığa gidilmesi İdarî Usûl Kanunu'nun ana hedefini oluşturmaktadır.

İdarî kararların alınmasına ilgililerin katılması^{32 33} bu alanda ayrı bir önem taşımaktadır. Bu önemi nedeniyle ki, bir idarî kararın hukuka uygunluğunu sağlamanın en iyi yolu; karar sonucunda hakkında bir sorumluluk veya yükümlülüğün söz konusu olacağı kişilerin, kararın oluşumuna katılmalarına imkân vermektir. Taslağa göre kararın oluşumuna ilgililer katılacaktır.

³¹ bkz. 13 no'lu dipnot

³² Yönetime katılma konusunda bkz. ALICA, Stüeylâ: "Çevre ve Katılım", T.C.Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998, Ankara , s.144-148; BOZKURT, Ömer: "Avrupa Topluluklarında Yurttaşların Yönetime Katılması", Amme İdaresi Dergisi, C.23, S.2, Haziran 1990, s.23-24; DOĞAN, İlyas: "Yönetilenlere Katılım Yollarının Kısıtlanması Güçlü Devlet Anlamına Gelir mi?" agm.,s.130-143; DURAN, Lütfi: "İdarî Usûl İlkeleri ve Kapsadığı Konular", agm., s.31;EROĞUL, Cem: Devlet Yönetimine Katılma Hakkı, Ankara 1991, s.145; GELLHORN, Ernest-Ronald M.LEVİN: Administrative Law and Process, age.,s.157vd.;ÖZKAN, Gürsel: İdarî Usûlün Düzenlenmesi İhtiyacı ve Genel İdarî Usûl İlkeleri, agt.,s.115-117; PEKİNER, Visalettin: "Yönetimde Yetkinin Saptırılması", agm.,s.116; MIHÇIOĞLU, Cemal: "Türkiye'de Yönetime Katılma", Eylül-Aralık 1982, s.115-122.

³³ İdarî işleme katılmanın sağlanması açısından "idare edilenler" için kullanılacak olan vatandaş, kişi, hizmetten yararlanan, kamu hizmetinden yararlanan, taraf, katılan, ilgili, herkes kavramlarının açıklığa kavuşturulmasının önemi üzerinde durulmuş (bkz. ODYAKMAZ, Zehra: "İdarî Usûlden Beklediklerimiz", agm., s.5) ve İdarî Usûl ve Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Ön Taslak çalışmasında "ilgili" kavramı tercih edilmiştir.

"İlgili"; idarî usûl süreci sonunda yapılacak işlemin yöneltildiği ve etkilediği kişi yada sürecin sonunda hukukî durumları etkilenen yahut etkilenme ihtimali olan üçüncü kişileri ifade etmektedir (md.3/e).

Görüldüğü gibi, İdarî Usûl Kanunu ile vatandaşımız, gizliliği kural haline getirmiş bürokrasi ile, daha açıkcası devleti ile barışacak ve bireyler kendi devletinin yönetimine daha etkili bir şekilde katılır hale gelecektir.

İdarî Usûl, yönetime katılmaya imkân vererek, idarenin açıklığını ve bilgi edinme hakkını, uygulamaya geçirecek, idarî yargının yükünü azaltarak, Danıştay'ın gerçekten içtihat mahkemesi olmasını sağlayacaktır.³⁴

Ayrıca, idarî yargı kararlarının uygulanması da idarî usulde düzenlenmek suretiyle idarenin keyfi tutumu ve kamu görevlilerinin sorumluluğu düzenlenerek idarenin haksız yere zarara uğratılması önlenilecektir.³⁵

Rücu müessesesi yeni baştan ele alınıp hizmet kusurundan ve kursuz sorumluluktan bağımsız olarak düzenlenmesi ve kişisel kusur ayırımının yapılması sağlanacaktır.

KAYNAKÇA

- AKAK, Şermin: bkz. TOPRAK, Zerrin Karaman-Şermin AKAK:.....
- AKILLIOĞLU, Tekin: "Yönetimde Açıklık-Gizlilik ve Bilgi Alma Hakkı", İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi (İHİD), Yıl 4, Sayı 1-3, 1983, s.1-12.
- AKILLIOĞLU, Tekin: "Yönetimde Açıklık-Gizlilik ve Bilgi Alma Hakkı", s.805-819, I.Ulusal İdare Hukuku Kongresi, II.Kitap Kamu Yönetimi, 1-4 Mayıs 1990 Ankara, Ankara 1990, -XI+XII+(-461)+960 sayfa.
- AKILLIOĞLU, Tekin: "Yönetimsel İşlemlerde Gerekçe İkesi", Amme İdaresi Dergisi, Cilt 15, Sayı 2, 1982, s.7-19.
- AKILLIOĞLU, Tekin: "Bireyin Yönetimsel İşlemler Karşısında Korunması ve Yönetim Hukukumuz", Amme İdaresi Dergisi, Cilt 14, Sayı 3, Eylül 1981, s.37-56.
- AKILLIOĞLU, Tekin: İnsan Hakları ve Yönetimsel Yargı Yöntemimiz", s.117-122, II.Ulusal İdare Hukuku Kongresi Bildiri Özetleri 10-14 Mayıs 1993 Ankara, Ankara 1993, VIII+163 sayfa, Danıştay Yayınları No:55.
- AKYILMAZ, Bahtiyar: "Yeni Bir İdarî Usûl Kanunu Örneği: İspanya Kamu İdarelerinin Hukukî Rejimi ve Genel İdarî Usûl Hakkında Kanun", s.35-54, T.C.Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, vi+307 sayfa, T.C.Başbakanlık Basımevi.

³⁴ Genel İdarî Usûlün Önemi konusunda bkz. AR, Fikret: "Bürokratik İşlemlerin Basitleştirilmesi ve İptal Edilen Yetki Kanunu", Amme İdaresi Dergisi, C.26, S.1, Mart 1993, s.185-196; AZRAK, A[li] Ülku: "İdarî Usûlün Kodifikasyonuna İlişkin Sorunlar", agm., s.90-91; AZRAK, A[li] Ülku: "İdarî Usûl ve Yasalaştırılması", agm., s.821-823; AZRAK, A[li] Ülku: "Umumî İdarî Usûl ve Kodifikasyonu Meselesi", İHFM., C.XXXIII, S.1-2, İstanbul 1967, s.66-73; DEĞİRMENCİOĞLU, Atilla: "İdarî Usûl Kanununun Hazırlanmasında Gözönünde Bulundurulması Gereken Hususlar", T.C.Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, s.265-268.

³⁵ Kamu görevlisinin sorumluluğu konusunda bkz. ÖZKAN, Gürsel: İdarî Usûlün Düzenlenmesi İhtiyacı ve Genel İdarî Usûl İlkeleri, agt., s.252-256; ÖZKAN, Gürsel: "İdarî Usûl Kanununda Düzenlenmesi Gereken Genel İdarî Usûl İlkeleri", agm., s.78.

Prof. Dr. Zehra ODYAKMAZ

ALICA, Süheyla: "Çevre ve Katılım", s.144-148, T.C.Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, vi+307 sayfa, T.C.Başbakanlık Basımevi.

AR, A.Fikret: "Bürokratik İşlemlerin Basitleştirilmesi ve İptal Edilen Yetki Kanunu", Amme İdaresi Dergisi, Cilt 26, Sayı 1, Mart 1993, s.185-196.

ASLAN, Zehrettin: "İdarî Usûl Yasasına Örnek Olarak Rekabet Kurulu'nun Çalışma Yöntemleri", s.280-285, T.C.Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, vi+307 sayfa, T.C.Başbakanlık Basımevi.

ATAY, Ethem: Bağımsız İdarî Otoriteler, Ankara 1998, [Basılmamış Çalışma].

AUBY, Jean-Marie et Roland DRAGO: Traité des recours en matière administrative, Paris 1992, [2]+686 pages, litec, Libraire, de la Cour de Cassation.

AZRAK, A[li] Ülkü: Umumi İdarî Usûlün Teorik Esasları ve Çeşitli Hukuk Sistemlerinde Gelişimi, Doktora Tezi, İstanbul 1964, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 245 sayfa.

AZRAK, A[li] Ülkü: "Umumi İdarî Usûl ve Kodifikasyonu Meselesi", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt XXXIII, Sayı 1-2, İstanbul 1967, s.66-82.

AZRAK, A[li] Ülkü: "İdarî Usûl ve Yasalaştırılması", s.821-834, I.Ulusal İdare Hukuku Kongresi, II.Kitap Kamu Yönetimi, 1-4 Mayıs 1990 Ankara, Ankara 1990, -XI+XII+(-461)+960 sayfa.

AZRAK A[li] Ülkü: "İdarî Usûlün Kodifikasyonuna İlişkin Sorunlar", s.86-93, T.C. Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, vi+307 sayfa, T.C.Başbakanlık Basımevi.

BAĞCI, İbrahim: "Hukuk Devletinde İyi İdare", s.286-288, T.C. Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, vi+307 sayfa, T.C.Başbakanlık Basımevi.

BOZKURT, Ömer: "Avrupa Topluluklarında Yurtaşların Yönetime Katılması", Amme İdaresi Dergisi, Cilt 23, Sayı 2, Haziran 1990, s.23-24.

BREWER-Carias, ALLAN R.: Les Principes de la Procédure Administrative non Contentieuse, Études de Droit Comparé (France, Spagne, Amérique Latine), Préface de Franck MODERNE, Paris Janvier 1992, 167 sayfa, Collection Science et Droit Administratifs dirigée par Charles Debbasch, Economica.

BURNLEY, James: "Regulatory Costs: The Federal Implementation Plans", Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, 339-340.

DEAN, Warren L. Jr.: "Regulatory Reform and Judicial Review", Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.364-369.

DEĞİRMENCİOĞLU, Atilla: "İdarî Usûl Kanununun Hazırlanmasında Gözönünde Bulundurulması Gereken Hususlar", s.265-268, T.C. Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, vi+307 sayfa, T.C.Başbakanlık Basımevi.

DERDİMAN, R.Cengiz: "Kamu Yönetiminde Yetki Genişliği", Amme İdaresi Dergisi, Cilt 28, Sayı 4, Aralık 1995, s.65-80.

Documents d'études Libertés Publiques N:4.03 Décembre 1986, Nouveaux Droits des Administrés, Documents réunis et commentés par Jean-Claude Masclet, La Documentation Française.

DOĞAN, İlyas: "Yönetilenlere Katılım Yollarının Kısıtlanması Güçlü Devlet Anlamına Gelir mi?", s.130-143, T.C. Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, vi+307 sayfa, T.C.Başbakanlık Basımevi.

DOĞRU, Osman: bkz. GEMALMAZ, Mehmet Semih-Osman DOĞRU:.....

DRAGO, Roland: bkz. AUBY, Jean-Marie-Roland DRAGO:

DURAN, Lütfi: "İdarî Usûl İlkeleri ve Kapsadığı Konular", s.26-34, T.C. Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, vi+307 sayfa, T.C. Başbakanlık Basımevi.

EKEN, Musa: "Kamu Yönetiminde Gizlilik Geleneği ve Açıklık İhtiyacı", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 27, Sayı 2, Haziran 1994, s. 25-54.

EROĞUL, Cem: *Devlet Yönetimine Katılma Hakkı*, Ankara 1995, İmge Kitabevi.

ERYILMAZ, Bilâl: *Kamu Yönetimi*, Birinci Baskı, İzmir 1994, 348 sayfa.

FARINA, Cynthia: "Judicial Review of Petitions", *Administrative Law Review*, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.355.

Federal Administrative Procedure Source book Statutes and Related Materials, 2d edition Projector Director Charles Pou, Jr., Administrative Conference of the United States Office of the Chairman, Washington DC 1992, xvii+1035 pages, U.S. Government Printing Office.

FINDIKLI, Remzi: "Yönetimde Açıklık ve Açık Yönetim", *Türk İdare Dergisi*, Yıl 68, Sayı 412, Eylül 1996, s.103-110.

FISHER, Linda: "Petitions and Priorities", *Administrative Law Review*, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.380-383.

FROMONT, Michel (Çeviri Celâl ERKUT): "Avrupa Topluluğu'na Üye Devletlerde İdarî Kararlar Karşısında Bireylerin Geçici Olarak Korunması Sorunu", *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi (İHİD)*, Yıl 7, Sayı 1-3, 1986, s.37-71.

GELLHORN, Ernest-Ronald M. Levin: *Administrative Law and Process*, In a Nutshell Third Edition, St.Paul, Minnesota 1990, XLIII+479 pages, Nutshell Series Hornbook Series and Black Letter Series of West Publishing Co.

GEMALMAZ, Mehmet Semih-Osman DOĞRU: "Federal Almanya Cumhuriyeti İdarî Usûl Yasası (1976)", *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi (İHİD)*, Prof. Dr. Lütfi DURAN'a Armağan Özel Sayısı, Sayı 1-3, Yıl 9, 1988, s.127-146.

GIFFORD, Daniel J.: "Federal Administrative Law Judges: The Relevance of Past Choices to Future Directions", pages 1-60, *Administrative Law Review*, Volume 49, Number Winter 1997.

GQFFAUX, Patrick: "La Transparence Administrative et Motivation Formelle de Actes Administratifs en Belgique", s.155-160, 167-184, Türkçesi s.161-166,185-201 T.C. Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, vi+307 sayfa, T.C. Başbakanlık Basımevi.

[GÖZAYDIN], İştâk TARHANLI: "Amerikan İdarî Usûl Kanunu", *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi (İHİD)*, Prof. Dr. Vakur Versan'a Armağan Özel Sayısı, Yıl 6, Sayı 1-3, Aralık 1988 s.226-264.

GÖZAYDIN, İştâk : " Yönetimde Şeffaflık Üzerine Notlar", s.124 - 12 T.C. Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler, 17 -18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, vi + 307 sayfa, T.C. Başbakanlık Basımevi.

GRAY, C. Boyden: "Judgment, Power, and Rent Seekers", *Administrative Law Review*, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.334-336.

GÜRAN, Sait : "Yönetimde Açıklık", *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*

(İHİD), Prof. Dr. Ragıp Sarıca'ya Armağan, Yıl 3, Sayı 1 -3, 1982, s.101-112.

Prof. Dr. Zehra ODYAKMAZ

HALL, Daniel E.: *Administrative Law, United States of America 1993, XXII+322 pages, Lawyers Cooperative Publishing, Delmar Publishers Inc.*

HANSEN, Fred: "Administrative Process Rigidity and the Difficulty of Administering Agencies Today", *Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.337- 338.*

HARTER, Philip J.: "The APA at Fifty: A Celebration, Not a Puzzlement", *Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.309-311.*

HONDU, Selçuk: "İdarî Yargılama Usûlü Kanununda Yeralan İdarî Usûller ve Uygulaması", s.260-264, , T.C.Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler, 17 -18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998,vi + 307 sayfa,T.C. Başbakanlık Basımevi.

HOWARD, Philip K.: "Keynote Address: Administrative Procedure and the Decline of Responsibility", *Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.312-319.*

"İdarenin İşlemleri Karşısında Bireyin Korunması Hakkında Karar", (Çeviren İhsan KUNTBAY), *Amme İdaresi Dergisi, Cilt 11, Sayı 4, Aralık 1978, s.3-11.*

KABOĞLU, İbrahim Ö: "Avrupa Topluluğu ve İdarî Yargı Avrupa Topluluğu Adalet Divanı Jürisprüdansı ve İdarî Kararların Gerekçeli Olma Zorunluluğu", s.303-328, I.Ulusal İdare Hukuku Kongresi, Birinci Kitap İdarî Yargı, 1-4 Mayıs 1990 Ankara, Ankara 1991, X+452 sayfa, Danıştay Yayınları No: 53.

KANLIGÖZ, Cihan: "İdarî İşlemlerde Yazılı Bildirim", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt XL, Sayı 1-4, 1988, s.173-192.*

KATZEN, Sally: "Administration Perspectives on the 1995 Regulatory Reform Legislation", *Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.331-333.*

KENKEREMATH, Nandan: "Legislative Efforts Concerning Risk Assessment and Cost-Benefit Analysis for New Regulations", *Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.321-327.*

KIRATLI, Metin: "İsviçre'de İdarî Usûl Kodifikasyonu", *Amme İdaresi Dergisi, Cilt 6, Sayı 2, Haziran 1973, s.47-60.*

KNAPP, Blaise: *Précis de Droit Administratif, Théorie et Pratique du Droit, Quatrième édition largement remaniée, Bâle Francfort- sur-le-main 1991, XLIV+748 sayfa, Editions Helbing et Lichtenhahn.*

KOCH, Charles H. Jr.: "James Landis: "The Administrative Process", *Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.419-433.*

KUNTBAY, İhsan (Çeviren): bkz. "İdarenin İşlemleri Karşısında Bireyin Korunması Hakkında Karar".....

KUX, Leslie: "Looking Back at Existing Rules: Agency Perspectives on Analysis Requirements", *Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.375-379.*

LEVİN, Ronald: "Judicial Review of Procedural Compliance", *Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.359-363.*

LEVİN, Ronald M bkz. GELLHORN, Ernest-Ronald M. LEVİN:.....

LOWRANCE, Sylvia K.: "Risk Assessment Perspectives From the Agency View", *Administrative Law Review, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.345-349.*

McSLARROW, Kyle: "Senate Perspectives on Regulatory Reform Legislation", *Administrative Law Review*, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.328-330.

MASCLET, Jean-Claude: "Nouveaux Droits des Administrés", *Documents d'études Libertés Publiques* N: 4.03 Décembre 1986, s.2-3, La Documentation Française.

MORRISON, Allan B.: "Regulatory Discretion: Another View", *Administrative Law Review*, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.384-386.

ÖDYAKMAZ, Zehra: "İdari Usûlden Beklediklerimiz", s.2-5, T.C.Başbakanlık İdari Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, vi+307 sayfa, T.C.Başbakanlık Basımevi.

O'REILLY, James T.: "Risk Assessment in the 1995 Reform Bill: Victory for Bantsees, Loss for the Public", *Administrative Law Review*, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.387-397.

OSENBAUGH, Elizabeth: "Perspectives on Judicial Review", *Administrative Law Review*, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.356-358.

ÖRÜCÜ, Esin: "Avrupa Hukukunun Genel İlkeleri", *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi (İHD)*, Prof. Dr. Lütfi DURAN'a Armağan Özel Sayısı, Sayı 1-3, Yıl 9, 1988, s.243-253.

ÖZAY, İlhan: "Demokratik Yönetim ve Yönetimde Demokrasi", s.275-279, T.C.Başbakanlık İdari Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, vi+307 sayfa, T.C.Başbakanlık Basımevi.

ÖZKAN, Gürsel: *Hukuk Devleti ve Yargı Denetimi*, Ankara 1995, XI+246 sayfa, Saydam Matbaacılık.

ÖZKAN, Gürsel: "İdari Usûl Kanununda Düzenlenmesi Gereken İdari Usûl İlkeleri", s.55-78, T.C.Başbakanlık İdari Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, vi+307 sayfa, T.C.Başbakanlık Basımevi.

ÖZKAN, Gürsel: "İdari Usûlün Düzenlenmesi İhtiyacı ve Genel İdari Usûl İlkeleri", *Koza* 1998, XI+285+XIV sayfa, T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, İdare Hukuku Bilim Dalı, [Basılmamış Doktora Tezi].

PAYASLIOĞLU, Arif: "Yönetimde Davaları Azaltma Yolları", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3, Eylül 1969, s.3-13.

PEKİNER, Vesalettin: "Yönetimde Yetkinin Saptırılması", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3-4, Aralık 1968, s.115-128.

POU, Charles Jr.: bkz. *Projector Director..... Federal Administrative Procedure Sourcebook.....*

RIVERO, Jean: *Droit Administratif*, Treizième édition, Paris 1990, XXIX+654+1 pages, Précis Dalloz.

SCHWARTZ, Bernard: *Administrative Law*, Third Edition, United States of America, 1991, xx+783 pages, Little Brown and Company, Boston Toronto London, Law Book Division.

SCHWARTZ, Bernard: "Administrative Law Cases During 1995", *Administrative Law Review*, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.399-418.

SELÇUK, Sami: "Yönetimde Yasallık İlkesi ve Bunun Sağlanması", *Danıştay Dergisi*, Yıl 9, Sayı 32-33, 1979, s.45-67.

SEZGİNER, Murat: "Usûl Kanunlarında İdari İşlemin Görünüşü", s.201-204, T.C.Başbakanlık İdari Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, vi + 307 sayfa, T.C. Başbakanlık Basımevi.

Prof. Dr. Zehra ODYAKMAZ

SHAPIRO, Sidney A.: "Agency Priority Setting and the Review of Existing Agency Rules", *Administrative Law Review*, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.370-374.

STRAUSS, Peter: "Risk Assessment Perspectives", *Administrative Law Review*, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.341-344.

TAN, Turgut: "İdarenin 'Kesin İşlemleri' ve 5917 sayılı Kanun Uygulanması", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4, Aralık 1969, s.99-115.

TAN, Turgut: *İdari İşlemin Geri Alınması*, Ankara 1970, IX+167 sayfa, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 298.

TOPRAK, Zerin Karaman-Şermin AKAK: "Kamu Yönetiminde Gizlilik Faktörünün Çevre Korumacı Politikalara Etkisi", *Türk İdare Dergisi*, Yıl 68, Sayı 412, Eylül 1996, s. 111-130

WALD, Patricia M.: "Judicial Review: Talking Points", *Administrative Law Review*, Volume 48, No.3, Summer 1996, Fiftieth Anniversary of the Administrative Procedure Act, s.350-354.

YAYLA, Yıldızhan: *I.Oturum İdari Usul Kanunu ve İlkeleri (Oturum Başkanı)*, s.17-18, T.C.Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, vi+307 sayfa, T.C. Başbakanlık Basımevi.

YET, Orhun: "Yargı Kararlarının Uygulanması", s.254-259, T.C.Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, vi+307 Sayfa, T.C.Başbakanlık Basımevi.

YILDIRIM, Ramazan: "İdare Hukuku Açısından Bilgi Edinme Hak ve Özgürlüğü", s.227-238, T.C.Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, vi+307 Sayfa, T.C.Başbakanlık Basımevi.

YILDIRIM, Turan: "İdarî Usûl Yasası Kapsamında İdareye Başvuru", s.247-253, T.C.Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, vi+307 Sayfa, T.C.Başbakanlık Basımevi.

YOUNG, John Hardin: "Administrative Procedure Act of U.S.A.", s.19-22 (Bildirinin Türkçesi s.22-25), T.C.Başbakanlık İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara, Ankara 1998, vi+307 Sayfa, T.C.Başbakanlık Basımevi.